

Hallintovaliokunnan kuuleminen 13.3.2018 klo 12:15

Teema: muuttunut turvallisuustilanne ja uhkakuvat - mm. hybridivaikuttaminen ja uhkakuvat

Kuultava: Tutkija, ST Saara Jantunen, Puolustusvoimien tutkimuslaitos, Doktriiniosasto, strateginen analyysi

Hybridivaikuttaminen normaalioloissa

Hybridivaikuttamisessa on elementtejä jotka korostuvat. Yksi näistä on informaatiovaikuttaminen. Tyypillisesti kaikilla vaikuttamiskeinoilla on joko informaatio- tai psykologinen vaikutus kohteeseen, vaikka vaikuttamisen tapa ei olisi ensisijaisesti informaatiovaikuttamista. On keskeistä ymmärtää, että yhteiskunnan näkökulmasta hybridivaikuttamisen keinot vaikuttavat kohdeyhteiskuntaansa aina myös psykologisesti. Usein informaatiovaikuttamisen tavoitteena on saada kohde käyttäytymään omaehtoisesti tavalla, joka on kohteelle itselleen vahingollista (ns. refleksiivinen kontrolli).

Normaalioloissa hybridivaikuttamisen ei-sotilaalliset keinot korostuvat. Niiden tehtävänä on luoda liikkumavaraa ja edellytyksiä tuleville toimille.

Informaatio- ja psykologisia vaikutuksia on erittäin vaikeaa, jos ei mahdotonta torjua. Sen sijaan keskeistä on kehittää yhteiskunnan toipumis- ja sietokykyä. Ennakoiva ja ehkäisevä poliittinen ja viranomaistoiminta ja sen strateginen viestintä ovat yhteiskunnan resilienssin kannalta keskeisiä, sillä niiden avulla on mahdollista rakentaa valtion johdon ja kansalaisyhteiskunnan välistä luottamusta.

Seuraavassa taulukossa on esimerkkejä julkisuudessaakin esillä olleista, normaalioloissa tapahtuneista vaikuttamisen keinoista.

	Esimerkki vaikuttamisen tavasta, painopiste normaalioloissa
Poliittinen	Strateginen narratiivi, erityissuhteiden ja liittoutumattomuuden korostaminen
Sotilaallinen	Voimannäytöt, harjoitukset, joukkojen siirrot, ilmatila- ja aluevesiloukkaukset
Taloudellinen	Omistussuhteet keskeisistä yhtiöistä, energiapolitiikka ja -kauppa
Sosiaalinen	Tuki sopiville (ääri)järjestöille ja yhteisöille, tyytymättömyyden lietsominen/vahvistaminen, maahanmuuton järjestäminen, lapsiasiat
Infrastruktuuri	Nordstream, Rosatom, kiinteistöomistukset ja -rakentaminen
Informaatio	Tiedustelutoiminta (läpileikkaa kaikki ulottuvuudet), Venäjän valtionmedian disinformaatiokampanjat sekä valtionmedian käyttö poliittisissa operaatioissa (esim. lapsiasiat), tiedotusvälineiden lanseeraaminen/hankinta kohdeyhteiskunnassa, kulttuuriyhteistyö, häirintä- ja mustamaalaamiskampanjat, some-vaikuttaminen, vastamedioiden ja -yhteisöjen tukeminen

Esimerkkejä vaikuttamiskeinoista yhteiskunnan eri ulottuvuuksissa

Hybridivaikuttaminen osana sotilasoperaatiota/konfliktia

Konfliktin eskaloituessa ei-sotilaallisen vaikuttamistoiminnan intensiteetti ja aggressiivisuus syvenee ja sen rinnalla toteutetaan sotilaallisia toimia. Laaja-alaisessa vaikuttamisessa ei-sotilaallisten ja sotilaallisten toimien suhteeksi on esitetty 4:1. Normaaliolojen aikana toteutettava, suunnitelmallinen ja koordinoitu ei-sotilaallinen vaikuttaminen on siis laaja-alaisen vaikuttamisen ominaisuus.

Venäläisen sotatieteellisen keskustelun perusteella laaja-alaiseen vaikuttamiseen perustuva operaatio vaiheistus voidaan yksinkertaistaa kahdeksaan vaiheeseen.

1. Ei-sotilaalliset toimet	Luodaan suotuisa taloudellinen, poliittinen, ja sotilaallinen asetelma. Keinovalikoimana tyypillisesti informaatio, moraali, psykologia, ideologia, diplomatia ja talous.
2. Erikoisoperaatio: väärän tiedon, käskyjen, linjausten ja ohjeiden levittäminen median, diplomatian ja valtion organisaatioiden kautta	Harhautetaan poliittista ja sotilaallista johtoa.
3. Virkamiesten ja sotilaiden uhkailu ja lahjominen	Tavoitteena saada virkamiehet ja sotilaat eroamaan tai heikentää heidän motivaatiota ja moraaliaan. Viranomaisten uskottavuuden merkittävä heikentäminen.
4. Epävakauttava propaganda, militanttien maahantulo ja kumouksellinen toiminta	Kansalaisten tyytymättömyyden lisääminen, yhteiskuntarauhan järkkäminen.
5. Lentokieltoalueiden ja tiesulkujen perustaminen ja laajamittainen yksityisten sotilasyksiköiden toiminta aseistetun opposition kanssa	Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden lopullinen sekoittaminen, sisällissotaskenaariolla hämärtäminen (vrt. Itä-Ukraina)
6. Sotilaallisten toimien aloittaminen	Sotilaallisia toimia on valmisteltu mm. tiedustelun ja kumouksellisen toiminnan avulla aikaisemmissa vaiheissa. (FSB ja GRU)
7. Kohdistetut informaatio-operaatiot, elektroninen ja ilma-avaruussodankäynti, ilmavoimien provokaatiot ja eri alustoilta ammutut täsmäiskut	
8. Jäljelle jääneiden vastarintapesäkkeiden ja vihollisyksiköiden tuhoaminen pitkän kantaman ohjus- ja tykistöjoukoilla ja maahanlaskujoukoilla	

Laaja-alaiseen vaikuttamiseen perustuva operaatiomalli

Havaintoja strategisen ennakkoinnin näkökulmasta

Informaatioulottuvuudessa tapahtuva ja kognitiivista ulottuvuutta hyödyntävä vaikuttaminen tulee lisääntymään tulevaisuudessa. Informaatio-psykologisessa ulottuvuudessa hyökkääminen nähdään kannattavaksi mm. teknologiakehityksen, joukkoistettavuuden ja osallisuuden häivyttämisen helppouden vuoksi.

Jotta informaatio-psykologinen vaikuttaminen toimisi, on ylläpidettävä todellisen, fyysisen väkivallan uhkaa ja pelotetta. Informaatiovaikuttaminen kokee inflaation, jos uhka ei koskaan konkretisoidu. Esimerkiksi ISIS-järjestön propaganda ei toimisi ilman väkivallantekoja, ja Krimin ja Ukrainan itäosien miehitys ja sotilaallisen eskalaation uhka on keskeinen elementti länsimaihin kohdistuvassa informaatio-psykologisessa vaikuttamisessa.

Keskusteluissa viljelty utopia sodankäynnin siirtymisestä puhtaasti tietoverkkoihin on tuskin toteutumassa, sillä se ei ylläpidä psykologista pelotetta riittävällä tasolla. Toisin sanoen informaatioulottuvuudessa ei saada aikaan vaikutuksia ilman reaali maailman tekoja. Informaatiovaikuttamista ei siksi voida tarkastella erillisenä osa-alueena, vaan se tulee nähdä keskeisenä osana laaja-alaista eli hybrdivaikuttamista. Tulevaisuudessa informaatioympäristön tilannekuvalla on siis keskeinen merkitys yhteiskunnan turvallisuuden näkökulmasta.

Tyytymättömyys ja osattomuus ovat keskeisimpiä altistavia tekijöitä yhteiskuntaan vaikuttamiselle. Yhteiskunnallisia epäkohtia eskaloimalla voidaan järkyttää yhteiskuntarauhaa. Yhteiskunnan fragmentoituminen ja polarisoituminen luovat otollisen maaperän hybrdivaikuttamiselle. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tyytymättömien yleisöjen tunnistaminen, maalittaminen ja mobilisointi on perinteiseen psykologiseen vaikuttamiseen verrattuna helppoa ja kustannustehokasta. Sillä voidaan kuitenkin saada aikaa strategisen tason vaikutuksia: kansallisen tyytymättömyyden vahvistaminen ja kansallisen yhtenäisyyden heikentäminen voivat johtaa poliittisen johdon toimintamahdollisuuksien heikentymiseen ja yhteiskuntarauhan järkkymiseen.

Tulevaisuudessa yksilötasolla vaikuttaminen lisääntyy. Informaatioulottuvuudessa on mahdollista luoda merkittäviä mainehaittoja ja kiistää toimijoiden uskottavuus.

Talouskehityksen ja sosiaalisen ja poliittisen tyytymättömyyden yhteys on erityisen vahva. Talous on yksi keskeisimmistä henkiseen kriisinkestävyyteen vaikuttavista tekijöistä. Taloudellisesti vaikeina aikoina yhteiskunnassa tapahtuu tyypillisesti liikkumista kovempien arvojen ja sirpaloitumisen suuntaan. Tämä puolestaan luo edellytyksiä ulkopuolelta tulevalle vaikuttamiselle. Tällaisen vaikuttamisen vaikutuksia on erityisen vaikeaa tunnistaa autenttisesta tyytymättömyyden ilmaisusta. Tyypillisesti tyytymättömyyden vahvistamiseen liittyy epäluottamuksen lietsominen viranomaisia ja/tai poliittista johtoa kohtaan, kuten esimerkiksi lapsiasia-kampanjoissa on tehty.

Kiina ja Venäjä tekevät yhteistyötä oman informaatioympäristönsä ja -infrastruktuurin rakentamiseksi. Kiinan ja Venäjän strategiaa voisi luonnehtia ”kolmen kilven strategiaksi”. Median valtio-omisteisuus ja mediakontrolli, yhteiskunnan kyynistäminen erityisesti länsimaista mediaa kohtaan, sekä kansallisen internet-infrastruktuurin rakentaminen luovat tiukasti säädeltyä kansallista informaatioympäristöä, joka tulee tekemään yhteiskuntien välisen vuorovaikutuksen vaikeaksi, jos ei mahdottomaksi. Länsimaista informaatioympäristöä voidaan kuitenkin verrata vapaaseen ilmatilaan, johon kaikilla on pääsy. Asetelma tulee siis olemaan entistä epäsymmetrisempi hybridi- ja erityisesti informaatiovaikuttamisen näkökulmasta.